

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б. Жильцов

« 09 » 09 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ

для студентів

спеціальності	291 Міжнародні відносин, суспільні комунікації та регіональні студії
освітнього рівня	другого (магістерського)
освітньої програми	291.00.01 Суспільні комунікації

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 0672/22
(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 20 22 р.

Київ – 2022

Розробник:

Пістракевич Олена Володимирівна, кандидат наук з держаного управління, доцент кафедри міжнародних відносин Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладач:

Пістракевич Олена Володимирівна, кандидат наук з держаного управління, доцент кафедри міжнародних відносин Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин

Протокол від «01» вересня 2022 р. № 1

Завідувач кафедри міжнародних відносин

В.М. Яблонський

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 291.00.01 Суспільні комунікації

____.____. 2022 р.

Гарант освітньо-професійної програми

В.М. Яблонський

Робочу програму перевірено

____.____. 2022 р.

Заступник декана

А.Ю. Нашинець-Наумова

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол № __

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	денна
Інформаційні війни	
<i>Вид дисципліни</i>	вибіркова
<i>Мова викладання, навчання та оцінювання</i>	українська
<i>Загальний обсяг кредитів / годин</i>	4 / 120
<i>Курс</i>	2
<i>Семестр</i>	3
<i>Кількість змістових модулів з розподілом</i>	2
<i>Обсяг кредитів</i>	4
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	120
<i>Аудиторні</i>	32
<i>Модульний контроль</i>	8
<i>Самостійна робота</i>	80
<i>Форма семестрового контролю</i>	Залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – ознайомлення студентів з історією виникнення та розвитку методології інформаційних воєн, концептуально-теоретичними та практичними основами проведення інформаційних воєн.

Завдання:

- надання студентам знання про основні характеристики інформаційної війни, цілі, методи і засоби проведення інформаційних воєн;
- поглиблення знань та вмінь в таких розділах сучасних комунікативних технологій як пропаганда та контрпропаганда, дезінформація, конспірологія, комунікативні стратегії з активним оппонентом;
- формування здатності проводити аналітичні дослідження інформаційних воєн в сучасних умовах, їх стратегій та тактик, інструментів та зброї;
- формування вміння щодо аналізу і планування інформаційних операцій;
- формування здатності до самостійного пошуку та обробки інформації;
- формування вміння працювати самостійно/у команді.

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- сутність і характерні риси інформаційної війни;
- компоненти інформаційних операцій;
- способи і методи психологічного впливу в інформаційній війні;
- візуальні, аудіо та аудіовізуальні засоби інформаційної війни;
- основні характеристики і технології «кольорових революцій» як різновиду інформаційної операції;
- основні принципи психологічних операцій та інформаційної війни;
- інструментарій інформаційного впливу та протидії;
- особливості інформаційних воєн у зарубіжних країнах;

вміти:

- визначати ознаки ведення інформаційної війни проти країни;
- виявляти методи пропаганди в інформаційному протиборстві;
- ідентифікувати види психологічного впливу в інформаційній війні;
- виявляти і аналізувати інформаційні операції в мережі Інтернет;
- аналізувати і виявляти методи дезінформації в інформаційних війнах;
- аналізувати сучасний стан проблем інформаційної безпеки в сучасному світі;
- ефективно використовувати інформаційні технології в соціальній і професійній діяльності.

Відповідно до Стандарту вищої освіти на другому (магістерському) рівні спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та освітньо-професійної програми 291.00.01 «Суспільні комунікації» забезпечується формування наступних загальних та спеціальних (фахових) компетентностей:

загальних компетентностей (ЗК):

- ЗК1. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні
- ЗК2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями
- ЗК3. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми
- ЗК6. Здатність працювати в міжнародному контексті
- ЗК7. Здатність працювати в команді
- ЗК8. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.
- ЗК9. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт

спеціальних (фахових, предметних) компетентностей (СК):

- СК2. Здатність приймати обгрунтовані рішення щодо здійснення міжнародної та зовнішньополітичної діяльності
- СК3. Здатність аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, критично оцінювати отримані результати та обгрунтовувати прийняті рішення
- СК7. Здатність здійснювати прикладні аналітичні дослідження проблем міжнародних відносин та світової політики, суспільних комунікацій, регіональних студій, професійно готувати аналітичні матеріали та довідки
- СК10. Здатність до самонавчання, підтримки належного рівня знань, готовність до опанування знань нового рівня, підвищення своєї фаховості та рівня кваліфікації
- СКу13. Здатність проводити аналіз міжнародних комунікацій та глобального розвитку з метою забезпечення національних інтересів України

результатів навчання (РН):

- РН3. Застосовувати сучасні наукові підходи, методології та методики для дослідження проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики
- РН4. Аналізувати та оцінювати проблеми міжнародної та національної безпеки, міжнародні та інтернаціоналізовані конфлікти, підходи, способи та механізми забезпечення безпеки у міжнародному просторі та у зовнішній політиці держав
- РН6. Визначати, оцінювати та прогнозувати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобального розвитку
- РН14. Оцінювати результати власної роботи і відповідати за особистий професійний розвиток
- РНу17. Вміти обробляти, аналізувати і застосовувати інформацію про глобальний розвиток та міжнародні комунікації з метою забезпечення національних інтересів України.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт			
		Аудиторна			Самостійна
		Лекції	Семинари	М.К.	
Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти інформаційних війн					
Тема 1. Війна як феномен міжнародної політики	14	2	2		10
Тема 2. Концептуальні засади інформаційної війни	16	2	2	2	10
Разом	30	4	4	2	20
Змістовий модуль 2. Інструментарій інформаційних війн					
Тема 3. Інформаційна зброя в інформаційному просторі	9	2	2		5
Тема 4. Психологічні операції як ключовий елемент інформаційного протиборства	9	2	2		5
Тема 5. Пропаганда як форма проведення психологічних операцій	16	2	2	2	10
Разом	34	6	6	2	20
Змістовий модуль 3. Міжнародна практика інформаційного протиборства					
Тема 6. Інформаційні війни в історії людства	14	2	2		10
Тема 7. Інформаційні війни ХХ- поч.ХХІ ст.	16	2	2	2	10
Разом	30				20
Змістовий модуль 4. Інформаційна війна в Україні					
Тема 8. Інформаційна війна в Україні: історія, сучасний стан, перспективи	26	2	2	2	20
Разом	26	2	2	2	20
Усього	120	16	16	8	80

5. Програма навчальної дисципліни

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти інформаційних війн

Тема 1. Війна як феномен міжнародної політики

Війна як соціально-політичне явище: сутність, зміст, тенденції. Причини виникнення війн в історії людства. Класифікація війн. Еволюція війн.

Тема 2. Концептуальні засади інформаційної війни

Підходи до визначення сутності інформаційної війни. Поняття інформаційної війни. Характерні риси інформаційної війни. Види і підвиди інформаційної війни. Об'єкти інформаційної війни. Суб'єкти інформаційної війни. Інформаційна війна як комунікативна технологія. Ознаки ведення інформаційної війни проти держави. Інформаційний суверенітет держави. Мета інформаційних війн. Інформаційна війна й інформаційний мир.

Змістовий модуль 2. Інструментарій інформаційних війн

Тема 3. Інформаційна зброя в інформаційному просторі

Інформаційна зброя. Параметри інформаційної зброї. Класифікація інформаційної зброї. Інформаційна зброя і можливості нового етапу розвитку цивілізації. Боротьба за контроль і використання інформаційного простору. Характеристики інформаційної зброї. Відмінність звичайної зброї від інформаційної. Функції інформаційної зброї. Переваги і недоліки листівок як засобу інформаційно-психологічного впливу. Особливості використання газет і брошур в інформаційних операціях. Практика використання друкованих засобів в сучасних інформаційних операціях. Переваги і недоліки радіо як засобу інформаційної війни. Види радіопередач. Вимоги до радіоповідомлень. Переваги і недоліки телебачення в інформаційних операціях. Приклади використання радіо і ТБ в інформаційних війнах сучасності. Характеристика мережі Інтернет як середовища для інформаційного протидіювання. Напрями використання мережі Інтернет в інформаційних війнах. Специфіка використання веб-сайтів, е-пошти і соціальних медіа в інформаційному протидіюванні.

Тема 4. Психологічні операції як ключовий елемент інформаційного протидіювання

Історія питання. Базові операції психологічних воєн. Роль і статус психологічних операцій в сучасному інформаційному протидіюванні. Історична ретроспектива психологічних операцій ХХ століття. Психологічні операції як ключовий елемент інформаційного протидіювання. Види психологічного впливу.

Тема 5. Пропаганда як форма проведення психологічних операцій

Пропаганда як форма проведення психологічних операцій. Принципи і правила пропагандистського впливу. Пропагандистські методи в інформаційних війнах. Переконавання і навіювання в психологічних операціях. Приклади дезінформаційних заходів в сучасних інформаційних війнах. Класифікація чуток як засобу інформаційно-психологічного впливу. Практика використання чуток в інформаційному протидіюванні.

Змістовий модуль 3. Міжнародна практика інформаційного протидіювання

Тема 6. Інформаційні війни в історії людства

Інформаційно-психологічне протидіювання у стародавньому світі та в епоху Середньовіччя. Військове мистецтво Стародавнього Китаю, Стародавньої Греції. Монгольська імперія. Тридцятирічна війна (1618–1648). Релігійні ідеї в інформаційно-психологічному забезпеченні війн часів Середньовіччя. Інформаційно-психологічне протидіювання у воєнних конфліктах ХІХ ст. Наполеонівські війни.

Тема 7. Інформаційні війни ХХ - поч.ХХІ ст.

Інформаційно-психологічне протидіювання під час Першої світової війни. Інформаційно-психологічне протидіювання в міжвоєнний період. Інформаційно-психологічне протидіювання в роки Другої світової війни. Інформаційно-психологічне протидіювання часів «холодної війни».

Змістовий модуль 4. Інформаційна війна в Україні

Тема 8. Інформаційна війна в Україні: історія, сучасний стан, перспективи

Основні методи інформаційної агресії проти України. Дезінформування та маніпулювання. Пропаганда. Диверсифікація громадської думки. Психологічний та психотропний тиск. Поширення чуток. Інформаційні війни епохи незалежності.

Механізми протидії інформаційній війні Росії проти України. Шляхи вдосконалення системи забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
			Кільк. одиниць	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	2	2	3	3	2	2	1	1
2	Відвідування семінарських занять	1	2	2	3	3	2	2	1	1
3	Відвідування практичних занять									
4	Робота на практичному занятті									
5	Робота на семінарському занятті	10	2	20	3	30	2	20	1	10
6	Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	3	15	2	10	1	5
7	Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
	Разом	236								
	Максимальна кількість балів:		236							
	Розрахунок коефіцієнта:		0.42							
	Підсумковий бал		100							

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Тема 1. Війна як феномен міжнародної політики

1. Військова теорія Клаузевіца
2. Сунь-цзи «Мистецтво війни
3. Нікколо Мак'явеллі «Про військове мистецтво»
4. Міжнародні конфлікти та війни
5. Покоління війн
6. Типи воєн, що не вимагають фізичної присутності.

Тема 2. Інформаційна війна: методологічні підстави

1. Статус інформації в сучасній інформаційній цивілізації.
2. Інструментарій комунікативних технологій: реклама, паблік рілейшнз, пропаганда довіри, інформаційна війна.
3. Моделі управління громадською думкою.
4. Творча і руйнівна сила інформації.

5. Публічна інформація і ухвалення політичних рішень.
6. Холодна війна СРСР-США як приклад інформаційної війни.
7. Інформаційна війна в доктринах США.
8. Специфіка китайського підходу до ведення інформаційної війни.
9. Приклади успішних інформаційних воєн в пострадянському світі.

Тема 3. Інструментарій інформаційних війн

1. Інформаційна зброя і можливості нового етапу розвитку цивілізації.
2. Боротьба за контроль і використання інформаційного простору.
3. Відмінність звичайної зброї від інформаційної.
4. Характеристики інформаційної зброї.
5. Асиметрія і несподіваність.
6. Мімікрія і прихованість.
7. Протидія інформаційній зброї.

Тема 4. Інформаційно-психологічні війни

1. Історична ретроспектива психологічних операцій.
2. Етапи психологічної операції.
3. Час застосування психологічних операцій.
4. Цільова група: політичні, економічні, культурні, соціальні, ідеологічні умови.
5. Організація психологічних операцій у системі Північноатлантичного договору (НАТО).
6. Забезпечення психологічних операцій у США.

Тема 5. Інформаційні війни і національна безпека

1. Інформаційна безпека як складова національної безпеки
2. Національні доктрини інформаційної безпеки.
3. Інформаційні загрози.
4. Загроза інформаційної безпеки.
5. Галузеві аспекти інформаційної безпеки.
6. Міжнародна інформаційна безпека.
7. Чинники міжнародної інформаційної безпеки.
8. Моделі міжнародної інформаційної безпеки.

Тема 6. Інформаційні війни в мирний час

1. Паблік рілейшнз і політика.
2. Паблік рілейшнз і бізнес.
3. Економічні паблік рілейшнз і політична реклама.
4. Інформаційна війна і методи планування кампанії паблік рілейшнз.
5. Дослідження політичних кампаній.

Тема 7. Інформаційні війни у військовий час

1. Інформаційні операції США в Афганістані (2001 р.) та Іраку (2003 р.).
2. Інформаційна операція країн НАТО проти Лівії 2011 року.
3. Інформаційна операція США та їхніх союзників проти Сирії 2013 року.
4. Інформаційне протистояння Росії та Грузії.
5. Інформаційна війна в Україні.

Тема 8 Холодна війна як варіант інформаційної війни

1. Розвиток комунікативних моделей дії.
2. Носії інформації в „холодній війні”.
3. Вербальне аргументування.
4. Невербальна дія за допомогою „матеріального світу” як новий тип інформаційного впливу США у „холодній війні” ХХ ст.
5. Жорсткий контроль в офіційному інформаційному полі: наслідки і результат.

Критерії оцінювання

Бал	Критерій
5	студент засвоїв теоретичний матеріал, який винесений на самостійну роботу, застосування для оформлення результатів самостійної роботи не тільки рекомендованої, а й додаткової літератури та творчого підходу; чітке володіння понятійним апаратом, теорією; вміння використовувати їх для виконання конкретних практичних завдань, розв'язання ситуацій. Оформлення результатів самостійної роботи повинно бути логічним та послідовним.
4	студент засвоїв теоретичний матеріал з відповідної теми який винесений на самостійну роботу, та наявне вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв'язання практичних задач; за умови виконання всіх вимог, які передбачено для оцінки "5 балів", при наявності незначних помилок або не зовсім повних висновків за одержаними результатами. Оформлення виконаного завдання з самостійної роботи має бути послідовним.
3	студент не повністю засвоїв тему для самостійного опрацювання не досконало володіє основними поняттями та положеннями навчальної дисципліни, невпевнено орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність знань.
1-2	студент не опанував навчальний матеріал з відповідної теми для самостійного опрацювання, не знає основних понять і термінів дисципліни, не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутнє наукове або логічне мислення.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється у формі тестів та в письмовому вигляді з використанням роздрукованих завдань.

Тестові питання: 1 вірна відповідь – 1 бал. Відкриті відповіді до 5 балів.

Критерії оцінювання відкритих відповідей:

5 – проблема розкрита повністю, матеріал викладений чітко, логічно, послідовно з дотриманням норм літературної мови та вимог оформлення.

4– проблема розкрита достатньо повно, матеріал викладений чітко, логічно, послідовно з дотриманням норм літературної мови, але є огріхи у оформленні.

3 – проблема розкрита загалом, матеріал викладений недостатньо чітко, логічно, послідовно, з дотриманням норм літературної мови, є огріхи у оформленні.

2 – проблема частково розкрита, матеріал викладений нечітко, нелогічно, непослідовно, з дотриманням норм літературної мови, є огріхи у оформленні.

1 – проблема маже нерозкрита, матеріал викладений нечітко, нелогічно, непослідовно, без дотримання норм літературної мови, є помилки у оформленні.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Навчальні досягнення студентів з дисципліни «Інформаційні війни» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок на семінарських заняттях та під час виконання самостійної роботи, розширення кількості підсумкових балів до 100.

Виконання всіх видів робіт є обов'язковим для студента. Студент не допускається до заліку, якщо за результатами поточного контролю набирає менше **34** балів.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

Не передбачено навчальним планом

6.6. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	90-100
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична карта дисципліни

Разом: 120 год., із них: лекції – 16 год., семінарські заняття – 16 год., модульний контроль – 8 год., самостійна робота – 80 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	
Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1 Теоретичні аспекти інформаційних війн		Змістовий модуль 2 Інструментарій інформаційних війн		Змістовий модуль 3 Міжнародна практика інформаційного протиборства		Змістовий модуль 4. Інформаційна війна в Україні
Лекції (теми, бали)	T1T2T3 (3бали)		T4 (1бал)	T5 (1бал)	T6 (1бал)	T7T8 (2бали)	
Семінарські заняття (теми, бали)			C1C2 (2-22бали)	C3 (1-11бали)	C4C5 (2-22бали)	C6 (1-11бали)	C7C8 (2-22бали)
СР (бали)	С/Р(5бали)		С/Р(5бали)	С/Р(10бали)	С/Р(5бали)	С/Р(5бали)	С/Р(10бали)
Модульна КР			МК1(25бали)	МК2(25бали)	МК3(25бали)	МК4(25бали)	
Підсумковий контроль (вид, бали)	Залік (100 балів)						

8. Рекомендовані джерела

Базові

1. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні виклики та загрози/Макаренко Є.А.,Рижков М.М., Ожеван М.А. та ін. – К.: Центр вільної преси, 2006.
2. Інформаційна війна і національна безпека [Текст] : [колект.] монографія / П. П. Ткачук [та ін.]. - Львів : Акад. сухопут. військ, 2015. - 264 с.
3. Інформаційні війни [Текст] : монографія / Д. В. Кіслов ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - К. : [б. в.], 2013. - 300 с.
4. Сучасні інформаційні війни [Текст] / Георгій Почепцов. - Вид. 2-ге, допов. - Київ : Києво-Морил. акад., 2016. - 502 с.
5. Інформаційні війни у соціальних он-лайн-мережах [Текст] : [монографія] / Курбан О. В. ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. - Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2017. - 392 с.
6. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах [Текст] / Георгій Почепцов ; пер. з рос. Тамари Гуменюк. - Київ : Києво-Морил. акад., 2016. – 312
7. Інформаційні впливи: роль у суспільстві та сучасних воєнних конфліктах / П. С. Прибутько, І. Б. Лук'янець. – К. : Поливода А. В., 2007. – 252 с.

Додаткові

8. Мистецтво війни / Сунь-цзи; переклад Григорія Латника, — К.: Арій, 2014. -128 с.
9. Інформаційна політика та безпека [Текст] : підручник / В. О. Карпенко. - К. : Нора-Друк, 2006. - 320 с.
10. Інформаційна безпека [Текст] : навч. посібник / А. В. Бегун ; Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2008. - 280 с.
- 11.Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання : монографія / В. П. Горбулін ; Рада нац. безпеки і оборони України ; Ін-т проблем нац. безпеки. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
- 12.Інформаційна політика : навч. посіб. / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – 2-е вид., стереотип. – К. : Знання, 2008. – 663 с.
- 13.Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навч. посіб. / В. М. Петрик [та ін.]. – К. : Росава, 2006. – 208 с.
- 14.Інформаційно-психологічне протиборство (еволюція та сучасність) : монографія / Я. М. Жарков [та ін.] ; Військ. ін-т Київ. нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Віпол, 2013. – 247 с.

15. Сучасні реалії інформаційного суспільства: проблеми становлення та перспективи розвитку : монографія / Ірина Романівна Боднар ; Львів. комерц. акад. – Львів, 2013. – 319 с.
16. Поле битви – інформаційний простір / Ю. В. Бондар ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом ; Федерація патріот. вид. України. – К. : МАУП, 2006. – 152 с.
17. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз : навч. посіб. / Г. Г. Почепцов. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : Знання, 2004. – 373 с.
18. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії./ Литвиненко О.В. - К., ВКФ Сатсанга, 2000. – 222 с.
19. Негативні зовнішні інформаційно-психологічні впливи в Україні як загроза національній безпеці держави/ Конах В.К. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Gileya/2012_57/Gileya57/P1_doc.pdf
20. Троцюк М. М. Політичні режими України та Грузії після «кольорових революцій» : [Електронний ресурс] / М. М. Троцюк // Студентські наукові записки. Серія «Соціальнополітичні науки». –2011. – Вип. 3.– Режим доступу : <http://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/868>

Інтернет джерела

21. Psychological Operations website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psywarrior.com/links.htm>
22. Міністерство інформаційної політики України: <https://mip.gov.ua/>
23. Інформаційне агентство УНІАН: <https://www.unian.ua/>
24. Сайт для перевірки фактів Stopfake.org:
<https://www.stopfake.org/uk/golovna/>
25. Міжнародний центр перспективних досліджень: <http://icps.com.ua/>
26. Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ» :
<https://www.ukrinform.ua/>
27. Національний інститут стратегічних досліджень: <https://niss.gov.ua/>
28. Майдан закордонних справ: <https://www.mfaua.org/>
29. BBC News: <https://www.bbc.com/news/world>
30. CNN: <https://edition.cnn.com/>
31. Українська правда: <https://www.pravda.com.ua/>